

RECONCEPTUALIZAREA INCRIMINĂRII TORTURII, TRATAMENTULUI INUMAN SAU DEGRADANT PRIN LEGEA NR.252 DIN 08.11.2012

Daniela URSU

Universitatea de Stat din Moldova

Prezentul studiu este destinat identificării rațiunilor legiuitorului Republicii Moldova de a incrimina cu titlu de *nomen iuris* faptele de tortură, tratament inuman sau degradant în Capitolul III al Părții Speciale a Codului penal – „Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei”. Această preocupare este dictată îndeosebi de diferențele care se impun, în latura amplasării într-un anumit capitol, între actualul model incriminator în materie și cel care în vigoare până la intervenția Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.252 din 08.11.2012, prin aceasta revenindu-se la concepția anterioară de categorisire a torturii, adică la cea consacrată în legea penală în redacția din 1961. Grație analizei comparative a reglementărilor penale ale Republicii Moldova și ale altor state referitoare la răspunderea pentru tortură, tratament inuman sau degradant, pe de o parte, și sintetizării jurisprudenței CtEDO în materie, pe de altă parte, a fost ilustrată natura juridică și socială a acestor fapte prejudiciabile, din care s-au putut desprinde explicațiile de rigoare ce au stat la baza remaniierilor legislative intervenite prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.252 din 08.11.2012.

Cuvinte-cheie: *tortură, tratament inuman, tratament degradant, demnitate umană, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, remanieri legislative.*

RECONSIDERING THE CRIMINALISATION OF TORTURE, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT BY LAW NR.252 OF 8/11/2012

This study is dedicated to identification of the rationalities of the Moldovan legislator to criminalise the title of *nomen iuris* the facts of torture, inhuman or degrading treatment in Chapter III of the Special Part of the Criminal Code - "Crimes against freedom, honor and dignity". This concern is dictated particularly by differences that impose a particular side of location in the Chapter, between the current incriminatory model and the matters which operated until the intervention to the Law of the Republic of Moldova for amending and supplementing some legislative acts, nr. 252 of 08.11.2012, thereby returning to the previous concept of categorization of torture namely that established in criminal law in the editorial office from 1961. Thanks to the comparative analysis of criminal regulations of the Republic of Moldova and other states concerning liability for torture, inhuman or degrading treatment on the one hand, and combining ECHR case law on the matter, on the other hand, it was illustrated the legal and social nature of these prejudicial facts, from which could detach explanations which were at the basis of legislative reshufflings interposed by the Moldovan Law for amending and supplementing some legislative acts, nr.252 of 11/08/2012.

Keywords: *torture, inhuman, degrading treatment, human dignity, the European Court of Human Rights, legislative reshuffle.*

De lege lata, în Republica Moldova tortura, tratamentul inuman sau degradant constituie fapte prejudiciabile incriminate la art.166¹ CP RM, avându-și sediul în Capitolul III al Părții Speciale intitulat „Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei”.

De remarcat că la momentul adoptării legii penale a Republicii Moldova în redacția din 2002, legiuitorul a omis incriminarea torturii, chiar dacă în Codul penal în redacția din 1961 [1] tortura constituia preceptul incriminator al art.101¹. Abia după mai bine de doi ani de la intrarea în vigoare a Codului penal în redacția din 2002, prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.139 din 30.06.2005 [2], tortura a fost incriminată la art.309¹ CP RM. Prin aceasta, Republica Moldova și-a onorat obligația pozitivă de a încorpora în dreptul său intern reglementări internaționale, precum și obligația de a modifica legislația anterioară dacă aceasta este în dezacord cu normele dreptului internațional pozitiv, obligații ce derivă din ratificarea Convenției ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante [3] și a Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și altor tratamente crude, inumane sau degradante, a Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [4], precum și a Convenției europene pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentele inumane ori degradante [5].

Nici tratamentul inuman sau degradant nu și-a găsit reflectare printr-o incriminare distinctă în Codul penal al Republicii Moldova la momentul adoptării. Chiar dacă până la adoptarea Legii pentru modificarea și

completarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002, nr.64 din 04.04.2013 [6], art.137 CP RM era intitulat „Tratamente inumane” (actualmente – „Infrațiuni de război împotriva persoanelor”), respectivul precept incriminator nu făcea parte din contextul noțional prevăzut de art.3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ci era o reflecție a Statutului Curții Penale Internaționale de la Roma [7], dar și a celor patru Convenții de la Geneva din 1949 și a Protocoalelor adiționale la acestea: Convenția (I) pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie [8]; Convenția (II) pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragaților din forțele armate marine [9]; Convenția (III) cu privire la tratamentul prizonierilor de război [10]; Convenția (IV) cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război [11]. O dovadă în acest sens o constituie și una dintre explicațiile pe care le regăsim în Nota informativă la Proiectul Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova [12]: „*Codul Penal al RM în prezent reglementează în Capitolul I din Partea Specială doar câteva prevederi care se încadrează în categoria crimelor de război, și anume: art.137 „Tratamente inumane” ... (sublinierea ne aparține – n.a.)*”.

În același timp, până la intervenția Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.252 din 08.11.2012 [13], tratamentul inuman sau degradant era acoperit parțial de unele prevederi, precum: lit.a) și c) alin.(2) art.328 CP RM, adică excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu însoțite de aplicarea violenței ori de acțiuni care înjosesc demnitatea părții vătămate. Despre acest fapt ne convingem analizând Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 30 iunie 2014, prin care s-a examinat recursul în interesul legii formulat de Procurorul General al Republicii Moldova cu privire la aplicarea Legii nr.252 din 08 noiembrie 2012 [14]. Astfel, soluționând recursul în interesul legii, Plenul Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a conchis că „*calificativul „acțiuni care înjosesc demnitatea părții vătămate”, adică a doua modalitate de manifestare a excesului de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu prevăzută la alin.(2) lit.c) art.328 CP RM, se încadrează în prevederile alin.(1) art.166¹ CP RM. Pe cale de consecință, tratamentul inuman sau degradant a fost incriminat de legea penală și până la modificările și completările introduse prin Legea nr.252 din 08 noiembrie 2012 (sublinierea ne aparține – n.a.) și acest tratament inuman sau degradant nu a fost dezincriminat odată cu abrogarea art.328 alin.(2) lit.c) CP RM. ... Violența prevăzută la art.328 alin.(2) lit.a) CP RM coincide în esență după conținut cu tratamentul inuman sau degradant prevăzut la alin.(1) art.166¹ CP RM; or, aplicarea violenței de către o persoană publică (polițist), însoțită de cauzarea de suferințe fizice și morale, poate fi interpretată ca și tratament inuman sau degradant. Pentru a fi calificat astfel, violența trebuie să fie de natură să provoace tulburări psihice sau să fie de natură umilitoare, înjositoare. În așa mod, prin excluderea calificativului prevăzut la art.328 alin.(2) lit.a) CP RM, acesta și-a găsit locul în noua componență de infracțiune prevăzută de art.166¹ CP RM. Analizând învinuirile înaintate în deciziile anexate 1-3, Plenul constată că în ele se regăsește întru totul dispoziția art.166¹ alin.(1), (2) CP RM, adică „cauzarea intenționată a unei dureri sau a unei suferințe fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant, de către o persoană publică...”, iar dispoziția art.328 alin.(2) lit.a) Cod penal este o normă mai generală, care incrimina și astfel de fapte (sublinierea ne aparține – n.a.), ce s-a statuat și prin practica CEDO, hotărârile Pădureț contra Republicii Moldova din 05 ianuarie 2010 și Roșca Valeriu și Nicolae contra Republicii Moldova din 20.10.2009”*

În definitivă, până la intervenția Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.252 din 08.11.2012, tortura era incriminată cu titlu de *nomen iuris*, în timp ce tratamentul inuman sau degradant constituia varietate a infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu, fiind catalogat drept circumstanță agravantă. Mai mult ca atât, remarcăm că, odată cu amendamentele la care ne-am referit *supra*, legiuitorul și-a schimbat substanțial concepția de sistematizare în legea penală a faptelor prejudiciabile de tortură, tratament inuman sau degradant. Deci, actualmente infracțiunea de tortură nu mai este o infracțiune contra justiției, iar tratamentul inuman sau degradant nu mai este o faptă prejudiciabilă care atentează la buna desfășurare a activității în sfera publică. Întrucât este principială această remaniere, ne propunem în cele din urmă să găsim rațiunile care au stat la baza reconceptualizării torturii, tratamentului inuman sau degradant, lucru pe care-l vom realiza printr-o incursiune asupra cadrului incriminator de până la intervenția Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.252 din 08.11.2012.

Ab initio, raportând valoarea socială protejată prin prisma Capitolului XIV al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova „Infrațiuni contra justiției” la conținutul art.309¹ CP RM (abrogat), deducem că cadrul incriminator în materie de tortură viza o sferă de relații sociale mai vaste. Aceasta deoarece, reieșind

din prevederile art.114 din Constituția Republicii Moldova [15], justiția se înfăptuiește în numele legii numai de către instanțele judecătorești. Însă, analizând conținutul art.309¹ CP RM, sesizăm că prin săvârșirea faptelor prejudiciabile descrise în textul de lege fapta de tortură poate împiedica nu doar activitatea instanțelor judecătorești, dar și activitatea ce precede judecata și activitatea ulterioară a judecării. Deci, se aduce atingere relațiilor sociale referitoare la activitatea de înfăptuire a justiției și la activitatea de contribuire la înfăptuirea justiției. Iată de ce în literatura de specialitate s-a intervenit cu propunerea de a redenumi Capitolul XIV al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova din „Infrațiuni contra justiției” în „Infrațiuni privind înfăptuirea justiției sau legate de înfăptuirea justiției” [16, p.19], astfel încât să se cuprindă și activitatea pre-judicială și cea postjudicială. Totuși, legiuitorul moldav a ales o altă variantă de ajustare a acestei disensiuni, și anume: de a include tortura într-un alt capitol. Rațiunea unei astfel de remanieri legislative o găsim în Nota informativă la Proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative [17]. Potrivit acesteia, *„inclusiunea infracțiunii de tortură în Capitolul III din Partea Specială a Codului penal se datorează faptului că, similar altor infracțiuni, cum ar fi sclavia sau traficul de ființe umane, care au drept scop direct degradarea ființei umane până la un simplu obiect, tortura constituie cel mai direct atac la demnitatea umană (sublinierea ne aparține – n.a.). Clasificarea actuală a art.309¹ în Capitolul XIV al Părții Speciale a Codului penal drept infracțiune împotriva justiției pare să sugereze că subiectul principal al protecției ce urmează a fi realizată prin criminalizarea torturii este administrarea și înfăptuirea corespunzătoare a justiției. În timp ce nu poate fi negat că actele de tortură sunt comise de cele mai multe ori cu scopul de a obține mărturisiri la etapele timpurii ale cercetării penale, scopul său protectiv ar fi redus la asigurarea actului convenit de justiție, ceea ce ar fi o interpretare absolut greșită și ar contraveni spiritului și naturii interzicerii complete a torturii în conformitate cu dreptul internațional”.*

O asemenea abordare legislativă ridică ca firească întrebarea: Există suficiente motive de a consacra tortura, tratamentul inuman sau degradant drept infracțiuni contra demnității persoanei? Întrebarea ridicată apare în special pe fundalul modelelor incriminatoare ale torturii, tratamentul inuman sau degradant potrivit legislațiilor altor state. De exemplu, potrivit Codului penal al României în vigoare [18], supunerea la tratamente degradante ori inumane este incriminată la alin.(2) art.281, iar tortura se regăsește la art.282, care, la rândul lor, se raportează la Titlul IV al Părții Speciale, intitulat „Infrațiuni contra înfăptuirii justiției”. Dimpotrivă, în Codul penal al Spaniei găsim tortura și tratamentul degradant în Titlul VII având denumirea „Tortura și alte infracțiuni contra integrității morale” [19], iar o analiză a acestora ne permite să constatăm că atât prin comiterea elementului material al tratamentului degradant (art.173), cât și prin săvârșirea faptei de tortură comisă de către o autoritate sau un funcționar public (alin.(1) art.174), inclusiv de către un funcționar din penitenciare sau din centrele de reeducare a minorilor (alin.(2) art.174), făptuitorul limitează sau atacă integritatea morală a victimei. Limitându-ne la aceste exemple, sintetizăm că, în plan comparativ pe orizontală, nu există o concepție unitară referitoare la natura juridică a faptei de tortură, tratament inuman sau degradant. Acest subiect ni se pare principial, întrucât valoarea socială și, implicit, relațiile sociale referitoare la aceasta, ce alcătuiesc conținutul obiectului juridic special al infracțiunii, sunt într-o conexiune de derivație organică cu valoarea și relațiile sociale ce reprezintă obiectul juridic generic al infracțiunii. Deci, de corecta sistematizare a unei infracțiuni depinde și conținutul unuia dintre elementele componente ale infracțiunii, adică al obiectului infracțiunii. Iată de ce, în literatura de specialitate română se susține că obiectul juridic principal al infracțiunii de tortură (art.282 CP al României) constă în relațiile sociale privind înfăptuirea justiției, care sunt incompatibile cu provocarea unei persoane a suferințelor puternice fizice ori psihice în oricare dintre scopurile menționate în norma de incriminare [20, p.310], nu însă în relațiile sociale referitoare la demnitatea persoanei.

În altă ordine de idei, reamintim că categorisirea torturii drept infracțiune contra demnității persoanei era propice și Codului penal al Republicii Moldova în redacția din 1961 (abrogat). Astfel, tortura (art.101¹) își găsea sediul în Capitolul II al Părții Speciale a legii penale în redacția din 1961 – „Infrațiuni contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoanei”. Sintetizând asupra evoluției cadrului incriminator în materie de tortură, reiterăm că pe teritoriul actual al Republicii Moldova inițial această faptă era concepută drept infracțiune contra demnității persoanei, după care – drept infracțiune contra justiției, ca într-un final să se revină la concepția primară. Cu toate acestea, considerăm că revizuirea conceptuală legislativă privind categorisirea torturii, pe care am descris-o, nu este fundamentată de premisa istorică. Există alte motive serioase pe care le-a luat legiuitorul în calcul pentru a proceda astfel. Iată de ce, în continuare ne propunem să găsim răspuns la întrebare prin explorarea instrumentelor și mecanismelor internaționale și europene.

Declarația Universală a Drepturilor Omului (art.5) [21], Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (art.7) [22], Convenția ONU împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (art.1), Convenția europeană pentru drepturile omului (art.3), Convenția europeană pentru prevenirea torturii, a tratamentelor ori pedepselor inumane sau degradante (Preambul) etc. consfătesc una dintre cele mai fundamentale valori ale unei societăți democratice, și anume: dreptul de a nu fi supus torturii și unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. Deși laconic formulat în textele instrumentelor enumerate, profunzimea dreptului consacrat este în afara oricăror dubii, fiind un drept general de la care nu se admit derogări, nici chiar în contextul unui pericol iminent care amenință viața persoanei ori chiar viața națiunii. O probă în acest sens o constituie chiar jurisprudența CtEDO. Astfel, de exemplu, în cauza *Gäfgen contra Germaniei* [23, §107] instanța europeană a semnalat că „*tortura, tratamentele inumane sau degradante nu pot fi aplicate chiar dacă viața unei persoane este supusă riscului. [...] Fundamentul filosofic care stă la baza naturii absolute a dreptului garantat de art.3 nu permite nicio excepție sau factori justificativi ori echilibrarea intereselor, indiferent de comportamentul persoanei sau natura infracțiunii în cauză*”. De asemenea, în cauza *Chahal contra Regatului Unit* [24, §79] instanța europeană a semnalat că „*Curtea este pe deplin conștientă de dificultățile cu care se confruntă statele în timpuri moderne pentru protejarea comunităților lor de violența teroristă. Cu toate acestea, chiar și în aceste circumstanțe, Convenția interzice în termeni absoluți tortura și tratamentele sau pedepsele inumane sau degradante, indiferent de comportamentul victimei. Spre deosebire de majoritatea clauzelor materiale ale Convenției și protocoalelor 1 și 4, art.3 nu suferă nicio derogare în temeiul art.15, chiar și în vremuri de pericol public care amenință viața națiunii*”.

În legătură cu această particularitate, a fost lansată opinia, potrivit căreia interdicția torturii a dobândit statutul de drept absolut, întrucât s-a bazat pe teza morală că nu există o violare mai mare a demnității umane [25, p.108]. Aceeași idee o evocă și alți autori. Potrivit acestora, interzicerea torturii și a altor forme de rele tratamente decurge direct din demnitatea inerentă și inalienabilă imanentă fiecărei ființe umane, care trebuie să fie respectată și protejată în termeni absoluți, indiferent de comportamentul persoanei concrete și în orice circumstanțe [26, p.16].

În aceeași ordine de idei, prevederile internaționale și europene în materia drepturilor omului se referă indirect la demnitatea umană atunci când interzic tortura, tratamentele ori pedepsele inumane sau degradante. De exemplu, în Preambulul mai multor documente cu vocație universală, cum ar fi Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, se face mențiunea, potrivit căreia drepturile fundamentale ale omului decurg din demnitatea inerentă persoanei umane. De remarcat că și instrumentele internaționale speciale evocă aceeași idee. Bunăoară, în Declarația Națiunilor Unite privind protecția tuturor persoanelor contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante se prevede: „*Considerând că... recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor egale și inalienabile este fundamentul libertății justiției și păcii în lume*” [27]. De asemenea, în Declarația Națiunilor Unite asupra înlăturării oricăror forme de discriminare rasială [28] se precizează că discriminarea între oameni pe motive de rasă, culoare sau origine etnică constituie o jignire a demnității umane și trebuie condamnată ca o încălcare a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ca un fapt de natură a tulbura pacea și securitatea popoarelor. Invocarea prevederilor acestui din urmă act internațional nu este pur întâmplătoare. Pentru a exclude orice nedumerire în ceea ce privește relevanța lui la subiectul nostru de cercetare, relevăm că, în acord cu art.1 al Convenției ONU împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, dar și în conformitate cu alin.(3) art.166¹ CP RM, tortura se comite, *inter alia*, din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea. Reieșind din prevederile menționate, deducem că tortura, pedepsele sau tratamentele crude, inumane sau degradante lezează în principal demnitatea persoanei, concept care însă nu este definit de instrumentele juridice internaționale și regionale.

O definiție a conceptului de demnitate umană nu este dată nici în ordinea juridică internă. Totuși, unele precizări asupra naturii demnității umane le desprindem din Legea Fundamentală a Republicii Moldova, potrivit căreia demnitatea umană este concepută drept valoare centrală, iar respectarea acesteia constituie un principiu primordial. O dovadă în acest sens îl constituie alin.(3) art.1 din Constituție, potrivit căruia Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului (sublinierea ne aparține – *n.a.*), drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. De aici deducem că demnitatea umană este un principiu constituțional, o valoare supremă a statului de drept, nu însă un drept fundamental, poziție constituțională împărtășită de altfel și de alte state, cum ar fi, de exemplu, Franța. În legătură cu aceasta, în literatura de specialitate franceză s-a susținut

că demnitatea persoanei este nu doar un principiu constituțional, dar și unul universal care presupune apărarea persoanei împotriva oricărei forme de aservire, de degradare și chiar de umilire [29, p.150]. Deoarece lipsește o definiție legală a demnității umane, vom face uz de interpretarea judiciară a acesteia, pe care o găsim în pct.5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei fizice și juridice”, nr.8 din 09.10.2006 [30], potrivit căreia demnitatea reprezintă autoaprecierea persoanei întemeiată pe aprecierea societății.

Atât la nivel jurisprudențial european [31, §33], cât și la nivel doctrinar [32, p.23], a fost relevat faptul că scopul principal al art.3 din Convenția europeană rezidă în protejarea demnității și integrității fizice umane. În același timp, protecția art.3 se extinde peste mai multe tipuri de atentate asupra demnității umane și integrității fizice. Aceasta deoarece dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentelor și pedepselor inumane și degradante constituie terenul unde CtEDO a procedat la succesive interpretări și la elaborarea unor concepte cu caracter de principiu pornind de la gradele de afectare a demnității persoanei. Astfel, de exemplu, în cauzele *Assenov și alții contra Bulgariei* [33, §94], *Labita contra Italiei* [34, §120], *Pantea contra României* [35, §180], *Savițchi contra Republicii Moldova* [36, §64] etc. instanța europeană a ridicat la rang de principiu faptul că „în ceea ce privește o persoană lipsită de libertate, orice recurgere la forță fizică, pe care propriul comportament al acesteia n-a făcut-o strict necesară, afectează demnitatea umană (sublinierea ne aparține – n.a.) și constituie, în principiu, o violare a dreptului garantat de art.3 din Convenție”.

Mai mult ca atât, recurgerea la forță lezează demnitatea umană indiferent dacă victima a suferit sau nu un efect fizic sever sau de lungă durată. La concret, în cauza *Tyrer contra Regatului Unit* [37, §33] CtEDO a statuat că deși reclamantul nu a suferit vreun efect fizic sever sau de lungă durată, pedeapsa aplicată (trei lovituri cu o nuia de mestecăan peste posterior, bucăți de nuia rupându-se după prima lovitură, reclamantul fiind impus să-și dea pantalonii și lenjeria în jos, să stea aplecat deasupra mesei, fiind ținut de doi polițiști, în timp ce un al treilea îi administra pedeapsa; loviturile de nuia doar au zgâriat pielea persoanei, provocându-i o durere de o săptămână și jumătate după incident) – prin care persoana a fost tratată ca un obiect în puterea autorităților – constituia o atingere la demnitatea și integritatea sa fizică, întrucât reclamantului i-au fost cauzate vătămări corporale semnificative și umilintă, care au atins nivelul de gravitate al tratamentului și pedepsei degradante în sensul art.3 din Convenție.

Pe lângă recurgerea la forță fizică față de o persoană care se află în custodia statului, demnitatea persoanei este lezată și în cazul discriminării, oricare ar fi ea. Astfel, de exemplu, în §113 al Hotărârii din 12 iulie 2005, în cauza *Moldovan și alții contra României (Nr.2)* [38], instanța europeană a apreciat că discriminarea etnică la care reclamanții au fost supuși în mod public prin modul de soluționare a petițiilor acestora de către autorități, precum și condițiile locative ale reclamanților aduc atingere demnității lor umane, constituind, în lumina circumstanțelor cauzei, tratamente degradante în sensul art.3 din Convenție. De altfel, și fosta Comisie a estimat în cauza *Patel (Asiatiques d'Afrique Orientale) contra Regatului Unit* [39, p.215] că discriminarea rasială la care au fost supuși reclamanții prin aplicarea legislației referitoare la imigrare constituie o afectare a demnității umane, care, în împrejurările speței (expulzarea în masă a asiaticilor din Africa de Est, dintre care unora, chiar dacă dețineau un pașaport britanic valabil, li s-a refuzat rezidența în Regatul Unit) a condus la un tratament degradant, în sensul art.3 din Convenție.

Tratamentele degradante au în vedere acele atingeri grave ale demnității umane, dovedindu-se de natură să coboare statutul social al unei persoane, situația sau reputația ei putând fi considerată a constitui un asemenea tratament, în sensul art.3 din Convenție, dacă el atinge un anumit grad de gravitate [40, p.32].

În aceeași ordine de idei, demnitatea umană este încălcată și atunci când persoana este supusă unui tratament medical forțat, dacă acesta nu se dovedește a fi de o necesitate terapeutică. Deși rămâne încă un teren slab exploarat de Curte, nu putem omite constatarea pe care o face instanța europeană la acest subiect. Ne referim la cauza *Gorobeț contra Republicii Moldova* [41, §41, 42, 53], potrivit căreia reclamantul a pretins că detenția sa și tratamentul psihiatric forțat ce i-a fost aplicat la staționarul de psihiatrie i-au cauzat suferințe mentale severe, care constituie un tratament inuman și degradant. În circumstanțele acestei cauze, Curtea nu vede niciun motiv pentru a nu fi de acord cu reclamantul și observă că nu s-a demonstrat faptul că a existat o necesitate medicală pentru a-l supune pe reclamant unui tratament psihiatric și, prin urmare, supunerea lui unui tratament psihiatric a fost ilegală și arbitrară. Mai mult, Curtea observă că tratamentul medical a fost de o durată considerabilă de patruzeci și una de zile și că pe durata detenției sale reclamantul nu a avut contact cu lumea exterioară. În opinia Curții, asemenea tratament ilegal și arbitrar i-ar fi putut trezi reclamantului cel

puțin sentimentul de frică, agonie și inferioritate, motiv din care Curtea a decis că tratamentul psihiatric la care a fost supus reclamantul a constituit, cel puțin, un tratament degradant, în sensul art.3 al Convenției.

Reieșind din instrumentele și mecanismele internaționale și europene, dar și din materialitatea faptei de tortură, tratament inuman sau degradant pe care o desprindem din ordinea juridică a Republicii Moldova, precum și din câmpul de aplicare a acestora, am putut remarca că numitele conduite acoperă diverse modalități prin care se lezează grav demnitatea umană, acestea constând în: recurgerea la forța fizică aplicată persoanelor private de libertate; instituirea ori aplicarea unor pedepse corporale instituționalizate; uzul de tratament discriminatoriu; aplicarea tratamentului medical forțat etc. Din aceste rațiuni, incriminarea torturii, tratamentul inuman sau degradant în Capitolul III al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova reprezintă cea mai potrivită soluție legislativă bazată pe interpretarea sistemică a legii penale. Pe cale de consecință, *de lege lata*, nu există niciun impediment în susținerea faptului că valoarea socială protejată în plan principal prin incriminarea de la art.166¹ CP RM este reprezentată de demnitatea persoanei.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova în redacția din 1961 (abrogat). În: *Veștile*, 1961, nr.010, abrogat prin Legea nr.1160-XV din 21.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128.
2. Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.139 din 30.06.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr.98-100.
3. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Adoptată la 10 decembrie 1984, în vigoare din 26 iunie 1987, pentru Republica Moldova în vigoare din 28 decembrie 1995. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.1. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.129.
4. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950 și ratificată de Republica Moldova la 24.07.1997. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.1. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.341-358.
5. Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987, în vigoare din 1 februarie 1989. Republica Moldova a ratificat Convenția la 2 octombrie 1997, în vigoare din 01.02.1998. [Accesat: 31.03.2016] Disponibil: <http://www.cpt.coe.int/lang/rom/rom-convention.pdf>
6. Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002, nr.64 din 04.04.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.115.
7. Statutul Curții Penale Internaționale de la Roma, adoptat la 17 iulie 1998, semnat de Republica Moldova la 8 septembrie 2000. Ratificat prin Legea Republicii Moldova nr.212 din 09.09.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.190/624.
8. Convenția de la Geneva (I) pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie. Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.11.1993. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.5. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.7-32.
9. Convenția de la Geneva (II) pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate maritime. Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.11.1993. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.5. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.33-54.
10. Convenția de la Geneva (III) cu privire la tratamentul prizonierilor de război. Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.11.1993. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.5. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.55-125.
11. Convenția de la Geneva (IV) cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război. Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.11.1993. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.5. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.126-188
12. Notă informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului Penal al Republicii Moldova. [Accesat: 27.02.2016] Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/file/Proiecte%20de%20acte%20normative%20remise%20spre%20coordonare/popa%20ludmila/Nota_informativa_statutul_de_la_Roma.doc
13. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.252 din 08.11.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.263-269.
14. Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 30 iunie 2014. Dosarul nr.4-1ril-3/2014. [Accesat: 17.03.2016] http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=430
15. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
16. STATI, V. Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare a sau instigare a acțiunilor de tortură (art.309¹ C.pen. RM): Partea I. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.2, p.18-24. ISSN 1811-0770

17. Notă informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, înregistrată cu nr.1506-343 la 4 septembrie 2012. [Accesat: 26.03.2016] Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1344/language/ro-RO/Default.aspx>
18. Codul penal al României, nr.286 din 17 iulie 2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
19. Criminal Code of the Kingdom of Spain, Organic Act 10/1995, dated 23rd November. In: Official State Gazette nr.281 on 24th November 1995. [Accesat: 15.04.2015] Disponibil: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
20. PĂVĂLEANU, V. *Drept penal special: Curs universitar*. București: Universul Juridic, 2014. 620 p. ISBN 978-606-673-287-1
21. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10.12.1948 și ratificată de Republica Moldova la 28.07.1990. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.1. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.11-17.
22. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la New York la 16.12.1966 și ratificat de Republica Moldova la 28.07.1990. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.1. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.32-49.
23. *Affaire Gäfgen contre Allemagne*. CEDH, 1 juin 2010, §107 [Accesat: 03.05.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99040>
24. *Affaire Chahal contre Royaume-Uni*. CEDH, 15 novembre 1996, §79 [Accesat: 06.05.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62564>
25. GREER, S. Is the prohibition against torture, cruel, inhumane and degrading treatment really absolute in International Human Rights Law? In: *Human Rights Law Review*, 2015, no.15(1), p.101-137. ISSN 1744-1021
26. LOBER, J., STIPPEL, J., EȘANU, A. ș.a. *Recomandări metodologice pentru investigarea eficientă a infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant: (de uz intern)*. Chișinău: Imprint Star, 2014. 150 p. ISBN 978-9975-4137-9-4
27. Declarația privind protecția tuturor persoanelor contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 9 decembrie 1975 [Accesat: 01.09.2015] Disponibil: http://www.memoria.md/ro/faq_cadru_legal
28. Rezoluția Adunării Generale a ONU 1904(XVIII) din 20 noiembrie 1963 [Accesat: 12.05.2016] Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/185/79/PDF/NR018579.pdf?OpenElement>
29. CARBONNIER, J. *Droit civil. Vol.I: Introduction. Les personnes. La famille, l'enfant, le couple*. Paris: Presses universitaires de France, 2004. 1496 p. ISBN 2-13-054739-7 (br.)
30. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei fizice și juridice”, nr.8 din 09.10.2006. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2007, nr.3, p.16-18.
31. *Affaire Tyrer contre Royaume-Uni*. CEDH, 25 avril 1978, §33 [Accesat: 04.05.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62143>
32. REIDY, A. *Interzicerea torturii. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 3 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului*. Chișinău, 2003. 48 p. CZU 341.231
33. *Affaire Assenov et autres contre Bulgarie*. CEDH, 28 octobre 1998, §94 [Accesat: 05.05.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62813>
34. *Affaire Labita contre Italie*. CEDH, 6 avril 2000, §120 [Accesat: 06.05.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63300>
35. *Affaire Pantea contre Roumanie*. CEDH, 3 juin 2003, §180 [Accesat: 06.05.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122720>
36. *Affaire Victor Savitchi contre République de Moldova*. CEDH, 17 juin 2008, §64 [Accesat: 03.05.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127978>
37. *Affaire Tyrer contre Royaume-Uni*. CEDH, 25 avril 1978, §33 [Accesat: 04.06.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62143>
38. *Affaire Moldovan et autres contre Roumanie (n°2)*. CEDH, 12 juillet 2005, §113 [Accesat: 04.05.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69671>
39. Comm. EDH, 6 mars 1978, req. n°4715/70, 4783/71, *Asiatiques d'Afrique Orientale contre Royaume-Uni*. Citat de: CLEMENTS, L., MOLE, N., SIMMONS, A. *Drepturile europene ale omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenției*. Chișinău: Cartier, 2005. 544 p. ISBN 9975-79-367-3
40. BÂRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a. București: C.H. Beck, 2010. 1920 p. ISBN 978-973-115-676-7
41. *Affaire Gorobet contre République de Moldova*. CEDH, 11 octobre 2011, §41, 42, 52 [Accesat: 03.05.2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124036>

Prezentat la 29.05.2016